

FÖRSKOLLÄRARES ROLL I BARNENS LEKAR

- EN KVALITATIV STUDIE

Grundnivå
Pedagogiskt arbete

Aida Claesson
Sandra Adamsson Kullgren

2025-FÖRSK-G136

HÖGSKOLAN I BORÅS

Program: Förskolläraryrket, 210 hp
Svensk titel: Förskollärares roll i barnens lekar – en kvalitativ studie
Engelsk titel: Preschool teachers' role in children's play – a qualitative study
Utgivningsår: 2025
Författare: Alida Claesson & Sandra Adamsson Kullgren
Handledare: Sandra Hillén
Examinator: Anita Eriksson
Nyckelord: lek, deltagande, förskollärare, deltagarroller

Sammanfattning

Lek sker under stora delar av dagarna i förskolan, men den roll som förskollärare väljer att ta i leken varierar av olika anledningar. Vi har tidigare bara uppfattat att förskollärare väljer passiva roller i leken trots att det i flera källor nämns hur viktigt det är med vuxnas deltagande i barnens lekar.

Eftersom olika former av lek tar upp majoriteten av förskolans vardag kan den roll som pedagogerna väljer att ta i relation till leken påverka den på flera olika sätt. Syftet med studien är därför att undersöka vilka roller som förskollärarna väljer vid deltagande i barnens lekar, hur de själva upplever sitt eget deltagande i leken samt om deras olika val kan påverka leken.

Vi har använt två kvalitativa metoder i studien, observationer och intervjuer. Observationerna användes för att få se hur förskollärarna deltog i barnens lek, medan intervjuerna användes för att få höra hur förskollärarna själva resonerade kring sitt deltagande. Observationer genomfördes på fyra olika avdelningar och vi intervjuade sex olika förskollärare.

Vilka roller som förskollärarna tar baseras ofta på hur mycket tid de har, hur många de är i personalstyrkan samt hur välfungerande barngruppen är den dagen. Resultatet visade att den vanligaste rollen var helikoptern, men att förskollärarna ofta önskade att de kunde sitta ner med barnen och ta på sig en mer aktiv roll i barnens lekar. Förskollärarna upplevde att det var mycket som drog i dem åt andra håll, exempelvis planering, konflikter mellan barnen och förväntningar från arbetslaget. Men samtliga förskollärare ansåg att man ska ta en aktiv roll i barnens lek men dock på olika sätt. De menade att om en lek flöt på bra så var det onödigt att störa den, men att det vid andra tillfällen krävdes en mer involverad närvaro.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	4
1.1 BEGREPPET LEK.....	4
1.2 FÖRSKOLLÄRARENS DELTAGARROLL.....	5
2. SYFTE.....	5
3. TIDIGARE FORSKNING	5
3.1 FÖRSKOLLÄRARENS DELTAGANDE I LEKEN	6
3.2 FÖRSKOLLÄRARENS ROLLER I BARNENS LEK	6
4. TEORETISK RAM	8
4.1 SOCIOKULTURELLT PERSPEKTIV	8
4.2 DEN PROXIMALA UTVECKLINGSZONEN OCH SCAFFOLDING	9
4.3 BEGREPPSFÖRKLARINGAR.....	9
5. METOD.....	10
5.1 KVALITATIV METOD	10
5.1.1 OBSERVATION.....	10
5.1.2 INTERVJU.....	11
5.2 URVAL	11
5.3 GENOMFÖRANDE	12
5.4 FORSKNINGSETIK.....	13
5.4.1 INFORMATION OCH SAMTYCKE	13
5.4.2 PERSONUPPGIFTSBEHANDLING.....	14
5.4.3 RELIABILITET/VALIDITET	14
5.5 ANALYSMETOD.....	15
6. RESULTAT.....	15
6.1 FÖRSKOLLÄRARNAS OLIKA ROLLER	16
6.2 FÖRSKOLLÄRARNAS UPPLEVELSER.....	18
6.2.1 SVÅRIGHETER/HINDER.....	19
6.3 FÖRSKOLLÄRARNAS PÅVERKAN PÅ LEKEN	20
6.4 SAMMANFATTNING AV RESULTATET	22
7. RESULTATDISKUSSION	22
8. METODDISKUSSION	25
9. DIDAKTISKA KONSEKVENSER.....	26
REFERENSLISTA	28
BILAGOR.....	30

1. INLEDNING

I förskolans verksamhet har leken ofta en central roll där lek sker under flera tillfällen under en dag. Enligt Öhman (2023, s. 21) är det därför viktigt att arbetslaget har en ”lekmedveten hållning” eller kompetens där de kan ”följa, delta och leda barns lek” för att barnen ska kunna utvecklas i den. Genom att ha en aktiv roll i leken kan pedagogen ha en bidragande roll till barns ”lekstyrka, lärande och utveckling” (ibid. s. 21). Med pedagoger menar vi i denna studie alla vuxna som jobbar pedagogiskt med barn inom förskolan. Läroplan för förskolan, Lpfö18 (Skolverket 2018, s. 13) menar att arbetslaget ska stötta barnens samspel och konflikthantering samt skapa trygga relationer. I Lpfö18 (ibid. s. 8) nämns det att arbetslaget ska stötta barnens lek både genom att observera den utifrån samt genom att delta och följa barnens initiativ. Dock beskrivs det inte mer specifikt vilka förhållningssätt arbetslaget ska ha till leken och när det passar att observera eller delta.

Utifrån vår erfarenhet har förskollärare ofta valt att ta en passiv roll i barnens lekar där de placerar sig lite längre bort från leken för att få en helhetsöverblick. Däremot har vi mindre erfarenhet av att de tagit en aktiv roll i barnens lek så som både Öhman och Lpfö18 menar att de ska göra. Baserat på tidigare erfarenheter upplever vi att vi vill utforska detta mer för att få större kunskaper inför vår framtida yrkesroll. Förskollärarens deltagarroll i barnens lek ser vi som relevant då leken och dess utformning präglar förskolans verksamhet och den utbildning som sker där. Vi är även nyfikna på hur forskning beskriver området samt hur förskollärare själva ser på sitt deltagande i leken.

1.1 BEGREPPET LEK

Lek är ett begrepp som alla vet vad det innebär, men vad lek betyder och dess definition är desto mer svårdefinierat. Öhman (2022, s. 17) menar att begreppet lek mestadels har att göra med låtsasleken då ett socialt samspel behöver ske för att det som händer ska kunna kallas lek. Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2014, s. 45) menar i stället att lek i början handlar om att utforska de olika fysiska miljöer barnet stöter på för att därefter utvecklas till rollekar. Öhman (2023, s. 84) menar att begreppet generellt har att göra med glädje, frihet och egna val, dock menar författaren att det är barnen själva som kan säga när det är lek eller inte. Enligt Lpfö18 (Skolverket, s. 8) är leken ett tillfälle för barnen att ”imitera, fantisera och bearbeta intryck” samtidigt som den ”stimulerar fantasi och inlevelse”.

Vår definition av lek innebär i denna studie alla de moment som barn kan uppfatta som lek. Det kan vara allt från något som är självklar lek för oss vuxna, till moment som kan uppfattas som rutin så som att äta mat, tvätta händerna eller klä på sig.

Fri lek är också ett begrepp med olika definitioner. Utifrån vår tolkning innebär fri lek att leken inte är lärarledd och att barnen fritt får bestämma hur de vill leka. Exempel på dessa tillfällen kan vara när pedagogerna låter barnen välja var de vill leka, med vem och med vad.

1.2 FÖRSKOLLÄRARENS DELTAGARROLL

Som nämnts ovan är lek ett svårdefinierat begrepp. Enligt Öhman (2023, s. 19) påverkar pedagogernas egen tolkning av begreppet också vilka möjligheter till lek och samspel som de erbjuder barnen. Det kan bland annat handla om vilken inställning de har till sitt eget deltagande. Om pedagogen tolkar leken som något endast barn ägnar sig åt kanske pedagogen väljer att hålla sig utanför leken. Wallerstedt och Pramling (2023, s. 59–60) tar upp olika fördomar som ofta syns i förskolan så som exempelvis att barnen leker bäst när vuxna inte medverkar. Detta menar författarna inte alltid stämmer överens med verkligheten, i stället menar de att vuxna bör delta i leken då de kan hjälpa barnen att utveckla leken vidare samt göra alla barn inkluderade.

Wallin (2023) reflekterar kring pedagogers placering och deltagande i leken där författaren tog upp frågor som:

Hjälper min närvaro barnen att utveckla leken, kreativiteten och lärandet eller blir det ingen skillnad att vi pedagoger befinner oss på platsen? Blir det någon skillnad mellan en pedagog som befinner sig i miljön och en pedagog som är aktiv i miljön? (Wallin 2023, s. 85–86)

Det finns både positiva och negativa aspekter av att pedagoger deltar i barnens lekar. Steinholt (2015, se Wallin 2023, s. 86) menar att leken endast hör till barnen och att vuxna inte ska lägga sig i den, dock menar författaren att detta endast innebär att man är varsam med hur, när och på vilket sätt de går in i barnens lekar. Det finns ett flertal olika roller pedagoger kan välja att ta på sig i relation till barnens lek, olika författare benämner och beskriver dem däremot på olika sätt. Öhman (2019, s. 195) tar bland annat upp rollerna ”närvarotör, medlekare och iscensättare”. Wallin (2023, s. 90–91) nämner i stället Skolforskningsinstitutets perspektiv på pedagogers deltagande där de får namnen *regissera*, *delta* och *observera och reflektera*.

2. SYFTE

Eftersom olika former av lek tar upp majoriteten av förskolans vardag kan den roll som pedagogerna väljer att ta i relation till leken påverka den på flera olika sätt. Syftet med studien är därför att undersöka vilka roller som förskollärarna väljer vid deltagande i barnens lekar, hur de själva upplever sitt eget deltagande i leken samt om deras olika val kan påverka leken.

3. TIDIGARE FORSKNING

I denna del tar vi upp vad tidigare forskning har att säga om förskollärares delaktighet och deras val av roller i barnens lek. Studierna i artiklarna nedan tog plats i olika länder, bland annat Turkiet, Kanada, Litauen, Cypern och Sverige.

3.1 FÖRSKOLLÄRARENS DELTAGANDE I LEKEN

Att som förskollärare delta i barnens lek menar Bredikyte (2022, s. 599) i sin studie inte alltid är så lätt. Förskollärarna som forskaren studerade skulle under studiens gång försöka ta en mer tillbakadragen deltagarroll under leken där barnen fick styra vart leken var på väg. Förskollärarna skulle gå in mer i leken och följa barnens tankar och idéer, något som låg utanför deras bekvämlighet. Många av förskollärarna tyckte att det var svårt att gå ur lärarrollen då de gärna ville kontrollera lekens olika skeenden (ibid. s. 599–600). Under studiens gång lade förskollärarna däremot märke till att de fick se barnens lek ur en annan synvinkel och att de i leken kunde skapa förutsättningar för barnen att ändra vissa beteenden (ibid. s. 606). Förskollärarna i studien upplevde det som svårt att hitta en bra balans i leken mellan ”vad jag vill göra, vad andra förväntade sig av mig och vad barnen behövde” (ibid. s. 600, *direkt översättning från engelska*). Något som observerades var att förskollärarna i leken inte blev ledare som skulle styra vart den var på väg, utan blev lekpartners som hade samma status som barnen (ibid. s. 603). Vuxna som deltar i leken följer de regler som finns där och blir till lekande förebilder för barnen genom ”språk, interaktioner, kommunikationsformer, och dubbel subjektivitet” (ibid. s. 606, *direkt översättning från engelska*).

Det krävs dock att barnen tillåter eller bjuder in förskolläraren till att delta i leken. Pramling Samuelsson och Johansson (2009, s. 82) kom i sin studie fram till att det finns fem olika anledningar till att barn bjuder in förskollärare till lek. Dessa fem anledningarna är att barnen vill ha förskollärarens hjälp, att barnet vill bli bekräftad som en kompetent person, underrätta förskolläraren om att någon bryter reglerna, vill veta hur något fungerar eller bjuda in förskollärare till lek och lekfulla samtal (ibid. s. 82–86). Den första anledningen är när barn vill ha förskollärarens hjälp vilket ofta handlar om att de behöver hjälp att hantera konflikter i leken (ibid. s. 82). Den andra anledningen forskarna tar upp handlar om att bli bekräftad, barnen vill visa förskollärarna något de lärt sig eller gjort. Den tredje anledningen är när någon gör något fel, då kan barn påpeka detta för att på det sättet ses i ett fördelaktigt ljus av förskolläraren (ibid. s. 91). Den fjärde anledningen förklaras som att barn gärna vill veta hur saker fungerar för att veta om de är på rätt väg, detta kan de göra genom att söka bekräftelse hos förskolläraren (ibid. s. 85). Den femte anledningen är att barnen ser förskollärarna som potentiella lekpartners där de bjuder in dem till olika lekfulla situationer (ibid. s. 86). Dock skriver Pramling Samuelsson och Johansson (2009, s. 88) att pedagoger sällan bjuds in eller inkluderas i barnens lekar.

3.2 FÖRSKOLLÄRARENS ROLLER I BARNENS LEK

Altun (2018, s. 94) genomförde en studie där förskollärarstudenter intervjuades kring deras åsikter om vilken roll som förskollärare borde ta i barns lek. Resultatet visade att de flesta av deltagarna ansåg att förskollärarna skulle bestämma lekens regler och utforma leken så att ett förbestämt lärande kunde ske. Deltagarnas olika svar utformade tre olika grader av deltagande hos förskollärarna: *delvis deltagande*, *icke-deltagande* och *fullt deltagande*. Majoriteten av deltagarna ansåg att förskollärare ska hålla sig utanför leken och endast lösa konflikter eller leda leken vidare, vilket kopplas till delvis deltagande. Enligt de svar som deltagarna gav ska

förskollärare observera för att kunna ge direktiv, se till att regler följs och att alla blir inkluderade. Några få deltagare ansåg att förskollärare bör hålla sig helt utanför leken och endast organisera allt innan den startar, och därav ta rollen som icke-deltagande. Det innebär att miljön och materialet ska vara organiserad för att förhindra att konflikter eller problem uppstår längs lekens gång. Minst antal deltagare ansåg att förskollärare ska vara fullt deltagande genom att bli en aktiv lekpartner som lever sig in i den lek som förekommer.

Svaren från deltagarna i studien utformade även fyra olika roller för deltagande: *planerare/organisatör*, *observatör/guide*, *lekpartner* och *icke involverad* (Altun 2018, s. 95). Kategorierna beskriver de roller som en förskollärare kan ta i barnens lek. Deras innebörd sträcker sig från styrande av miljön och situationen till att aktivt bli en del av leken, vidare till att stå helt utanför leken och inte lägga sig i det som sker. De fyra rollerna skulle även kunna sorteras in under de tre graderna av deltagande som nämnts av forskaren tidigare i studien.

Tok (2022) undersökte i sin studie hur förskollärare genom att ta på sig olika roller kunde stötta barns kreativitet inom den fria leken. För att undersöka området använde sig forskaren av en fempunkts skala som visade hur ofta något skedde från aldrig till alltid. Vilket sedan resulterade i fem olika kategorier direkt översatt till: *direktör*, *lekledare*, *icke involverad*, *åskådare/scenchef* samt *medlekare* (ibid. s. 960). Rollen direktör handlar om att förskolläraren är den med all kontroll över leken, lekledare innebär att förskolläraren tar en aktiv roll i barnens lek för att utveckla den, icke involverad är förskolläraren när de inte deltar alls i barnens lekar, rollen scenchef handlar om att förskolläraren tar fram material och organiserar leken, att vara medlekare innebär att det är barnen som kontrollerar leken och att förskolläraren bara hänger med (ibid s. 959). Resultatet av studien visade att medlekare, och åskådare/scenchef, var de roller som förskollärarna helst åtog sig (ibid. s. 962).

Även Ivrendis (2020, s. 280) studie hade fokuset på förskollärares roller i barnens fria lek där rollerna *direktör*, *lekledare*, *icke involverad*, *åskådare/scenchef* och *medlekare* togs upp. Ivrendi (2020, s. 281) undersökte däremot hur barnens ålder, antalet barn i gruppen samt förskollärarnas år av erfarenhet i yrket påverkade valet av deltagarroll som förskollärarna gjorde i barnens lek. Resultatet av studien visade att på avdelningar med yngre barn valde förskolläraren oftare direktörrollen än på avdelningar med äldre barn. Det var även skillnad på rollvalet om barngruppen hade fler eller färre än 20 barn där rollerna icke-deltagare och medlekare oftare skedde i de mindre barngrupperna. Studien tydliggjorde också att beroende på hur länge förskollärare hade jobbat påverkade vilken roll de valde i leken där förskollärare med mer än 16 års erfarenhet oftare valde rollen icke-deltagare än de med mindre erfarenhet.

I en studie utförd av Loizou, Michaelides och Georgiou (2019) undersöktes förskollärares deltagande i barnens rollekar där en förskollärare, kallad Alexia, var utbildad inom teaterpedagogik. Forskarna undersökte om det var någon skillnad i hur deltagandet såg ut mellan Alexia och de övriga förskollärarna. Resultatet av studien visade att Alexia oftast använde sig av indirekt guidning i barnens lek där hon bland annat kommenterade och frågade barnen om deras lek (ibid. s. 604). Även de övriga förskollärarna använde sig oftast av indirekt guidning i barnens lek men genom olika instruktioner och handlingar (ibid. s. 606). En skillnad mellan Alexia och övriga förskollärare var att Alexia oftare valde att leka bredvid barnen

medan övriga förskollärare i stället valde att förklara och visa användningsområden för bland annat olika material (ibid. s. 607).

4. TEORETISK RAM

Här tar vi upp och beskriver det sociokulturella perspektivet och de begrepp vi finner mest relevanta för vår studie.

4.1 SOCIOKULTURELLT PERSPEKTIV

Vår studie tar sin utgångspunkt i det sociokulturella perspektivet eftersom leken ofta är en social handling där samspelet mellan individer tar upp större delen av den. Säljö (2013, s. 22) tar upp att till skillnad från många utvecklingspsykologiska teorier som anser att barn utvecklas utifrån den biologiska mognaden sker utveckling inom det sociokulturella perspektivet genom sociala sammanhang där samhället och de olika kulturerna har stor påverkan på barnets utveckling. Enligt författaren ser därför olika samhällen olika ut beroende på kulturen och de människor som lever där. Medan mognadsteorin ser utveckling som väsentlig är det inom det sociokulturella mer betydande med lärande över utveckling. Säljö (2013, s. 22) menar att det är genom att lära sig nya färdigheter som barnen utvecklas.

Alexandersson och Swärd (2023, s. 3) beskriver att enligt det sociokulturella perspektivet bör lärare använda barnens erfarenheter som utgångspunkt för att ett betydelsefullt lärande ska ske. Författarna menar även att genom att utgå från barns intressen kan lärandet bli meningsfullt och roligt vilket i sin tur kan leda till fler lärdomar hos barnen. Säljö (2000, s. 28) nämner att människor alltid lär sig, men inte alltid om det som andra ser som produktivt. Författaren menar att även de barn som inte verkar koncentrera sig i läroprocessen lär sig något, men att det ofta handlar om *vad* som fångar deras intressen.

Genom kommunikation och samspel i bland annat lekar med andra människor kan barnen få tillgång till andras uppfattningar och kunskaper. Barnen plockar upp och tar till sig nya verktyg som de själva kan använda i interaktioner med andra (Säljö 2000, s. 67). Det är genom kommunikation och interaktion som människor lär sig nya saker men det är även där de lär ut saker till andra (ibid. s. 21–22). Det sociokulturella perspektivet utgår från att människan aldrig kan bli fullärd eftersom både samhället och människan alltid förändras och därmed finns det alltid något nytt som går att lära sig (ibid. s. 71).

Inom det sociokulturella perspektivet är kunskaper enligt Säljö (2000, s. 125) ingenting som en person har lagrat i huvudet. Kunskaper är i stället något som används som en resurs vid exempelvis problemlösning. Författaren menar att ”kunskaper är det som hjälper mig att se ett problem eller en företeelse som något bekant och som något jag har tidigare erfarenhet av.” (s. 125).

Det sociokulturella perspektivet är relevant för vår studie då leken ofta är social och baseras på verbal eller icke-verbal kommunikation mellan flera parter. Vid de tillfällen pedagoger

medverkar i leken kan deras val av deltagarroll påverka hur leken utvecklas. Beroende på vad pedagogen vill att barnen ska utveckla kan hen välja olika grader av delaktighet i barnens lek. Då det sociokulturella perspektivet baseras på kommunikation och samspel är teorin viktig för leken och barnens utveckling i den. Det är i leken och i samspelet med andra som barnen lär sig hur de ska kommunicera och interagera med andra människor.

4.2 DEN PROXIMALA UTVECKLINGSZONEN OCH SCAFFOLDING

Den proximala utvecklingszonen är ett relevant begrepp för vår studie. Den proximala utvecklingszonen befinner sig strax utanför den utvecklingsnivå barnet redan befinner sig på men som barnet inte kan nå utan hjälp (Pihlgren 2017, s. 32–33). Det är i samspelet med ett mer erfaret barn eller vuxen den proximala utvecklingszonen kan uppnås, dock är det viktigt att inte gå för långt utanför barnets förmåga då det kan överväldiga barnet vilket i sin tur kan hämma utvecklingen (Hwang & Nilsson 2019, s. 73–74). Detta kan tillämpas genom *scaffolding*, vilket Pihlgren (2017, s. 37) beskriver som ett mentalt stöd i form av väl uttänkta frågor från exempelvis en förskollärare. Dessa frågor menar författaren används för att utveckla barnets kognitiva tänkande, dock är det viktigt att frågorna inte är alltför svåra för barnet att ta till sig och förstå. En risk Pihlgren (2017, s. 38) tar upp är att frågorna som ställs blir ledande, vilket kan resultera i att barnet blir guidat till det rätta svaret. Enligt författaren kan detta göra att barnet svarar rätt på förskollärarens frågor, men att kunskaperna barnet var menat att lära sig inte registreras och lagras.

Den proximala utvecklingszonen är relevant för vår studie då det oftast är i leken som barnen samspekar tillsammans med andra erfarna individer, och där förskollärare kan använda sig av *scaffolding* för att stötta barnen i deras utveckling.

4.3 BEGREPPSFÖRKLARINGAR

Här tar vi upp några för oss relevanta begrepp som uppstod under vår analys vilket sedan presenteras i resultatet. Begreppen kommer från tidigare forskning, annan litteratur samt våra intervjuer. Begreppsförklaringarna utgår från våra egna tolkningar av begreppen.

Lekledare (jfr. Ivrendi 2020): Pedagogen tar en aktiv ledande roll i leken. Det kan bland annat handla om arrangering av lekmiljöer och material, att starta i gång lekar samt att vinkla leken mot ett speciellt lärande.

Medlekare (jfr. Ivrendi 2020): Pedagogen följer aktivt barnens lekdirektiv. De är en del av leken utan att styra eller vinkla den, i stället låter de barnen bestämma vart leken är på väg.

Kommentator: Pedagogen sitter bredvid eller i leken och kommenterar det barnen gör för att stötta både språket och leken.

Närvarotör (jfr. Öhman 2019): Pedagogen sitter nära barnen och observerar vad som sker. De är inte helt utanför leken, men inte heller i den utan följer vad som händer utifrån ett närvarande perspektiv.

Helikopter: Pedagogen svävar runt alla barnen och har en överblick över vad som sker. De kan landa korta stunder, men det sker oftast om en konflikt uppstår eller om någon behöver hjälp.

Icke-deltagande (jfr. Ivrendi 2020): Pedagogen håller sig helt utanför leken och gör något annat, exempelvis planerar, dukar inför maten eller samtalar med kollegor.

5. METOD

Här kommer vi beskriva vår metod utifrån delarna: kvalitativ metod, observation, intervju, urval, genomförande, forskningsetik samt analysmetod.

5.1 KVALITATIV METOD

Vi valde att använda oss av en kvalitativ metod då vårt syfte var att se vad som sker och inte hur mycket eller ofta något sker. Med koppling till förskollärarens deltagande i lek kände vi därför att en kvalitativ metod var mer relevant för det vi ville undersöka. Vi valde att använda kvalitativa observationer och intervjuer för vår datainsamling. Anledningen till att vi valde dessa två datainsamlingsmetoder var för att se hur förskollärarna deltog i barnens lek men även höra hur förskollärarna själva resonerade kring sitt deltagande.

5.1.1 OBSERVATION

Användandet av metoden observation kan vara till en fördel för en studie när forskare vill ta del av något ur ett förstahandsperspektiv (Christoffersen & Johannessen 2015, s. 66). Kihlström (2007, s. 31) menar att det även kan handla om att observera något man vetat om tidigare men från en ny vinkel. Det finns olika typer av observationer där bland annat forskarens deltagande resonerar kring (Christoffersen & Johannessen 2015, s. 73). Författarna beskriver hur *icke-deltagande* och *deltagande* roller kan påverka studiens resultat då forskaren får se olika vinklar av området de forskar om. Vi har i vår studie valt att ta en icke-deltagande roll under observationerna. Icke-deltagande observation handlar om att hålla sig utanför observationen utan att på något sätt påverka den (Franzén 2014, s. 62). Vi funderade däremot på om man verkligen kan observera något utan att på något sätt påverka, detta kommer vi diskutera djupare under metoddiskussionen.

Franzén (2014, s. 62) påpekar att alla observationer kan ha olika grader av hur strukturerade eller ostrukturerade de är. I *strukturerade observationer* har forskaren en lista med förutbestämda punkter som ska observeras och som då checkas av varje gång de förekommer under observationstillfället (ibid. s. 62). *Ostrukturerade observationer* har endast ett förbestämt område som ska observeras, till exempel lek eller pedagogers deltagande i lek, och sedan antecknas allt relevant som observeras. Observationerna behöver dock inte vara det ena eller det andra utan kan ha inslag av båda (ibid. s. 62). Vi har i vår studie lutat oss mer mot ostrukturerade observationer där vi skrivit ner vad som hänt för att sedan analysera datan.

Det finns både för och nackdelar med att välja observation som datainsamlingsmetod. Några fördelar är bland annat som vi tog upp tidigare att forskaren får ett förstahandsperspektiv av området, men även att forskaren under observationen får möjlighet att använda sig av alla sina sinnen för att samla in data (Christoffersen & Johannessen 2015, s. 66). En nackdel som Christoffersen och Johannessen (2015, s. 67) tar upp med observation som metod är att det kräver mycket tid och engagemang av forskaren, trots detta är observation ibland det enda alternativet, speciellt när det är små barn inblandade.

Vi ansåg att observation som metod var relevant för vår studie då vi såg det som ett komplement till intervjuerna, där vi fick se sådant som förskollärarna själva inte tänkt på. Metodens relevans för vår studie var därför som Kihlström (2007, s. 31) beskrev att få ta del av detta ur en ny synvinkel.

5.1.2 INTERVJU

Intervjuer är en passande datainsamlingsmetod när forskare vill veta vad personer tänker och känner kring ett visst område (Christoffersen & Johannessen 2015, s. 83). *Kvalitativa intervjuer*, vilket vi kommer att fokusera på, liknar vid många tillfällen ett vanligt samtal fast med ett förutbestämt område i fokus (Kihlström 2007, s. 48). Vår studie utgick från *semistrukturerade intervjuer* vilket innebär att intervjuerna i grunden baseras på färdiga frågor men att svaren är öppna där den intervjuade (respondenten) svarar fritt med egna ord (Christoffersen & Johannessen 2015, s. 85). Vi valde att använda oss av standardisering vid majoriteten av våra frågor under intervjuerna med möjlighet att även ställa frågor kopplade till våra observationer. Standardisering av intervjufrågor innebär att alla respondenter får svara på samma frågor (ibid. s. 85). Våra intervjufrågor handlade bland annat om hur ofta förskollärarna deltog i barnens lek samt vilken deltagarroll förskollärarna föredrog. Vi valde att använda oss av ljudinspelningar under intervjuerna. Genom att spela in intervjuer får samtalet mer flyt där frågor och svar framkommer naturligt utan avbrott eller upprepningar (Löfgren 2014, s. 150).

Vi ansåg att även intervjuer var en relevant datainsamlingsmetod för vår studie då vi inte kunde se allt under observationerna, intervjuerna blev en komplettering där tankar och erfarenheter fick komma fram.

5.2 URVAL

Under upplägget av vår studie har vi gjort olika sorters *strategiska urval*, bland annat vid valet av plats, deltagare och situationer. Att använda strategiska urval under en studie menar Christoffersen och Johannessen (2015, s. 54) inte har att göra med hur *representativt* urvalet är utan att det är *ändamålsenligt*. Vi valde att använda oss av ett *bekvämlighetsurval* då vi genomförde vår studie på två förskolor vi haft kontakt med tidigare. Ett bekvämlighetsurval innebär att forskare väljer det enklaste alternativet vid utförandet av en studie (ibid. s. 57). Deltagare som valts ur ett kriteriebaserat urval ska uppfylla vissa kriterier, exempelvis att alla ska vara förskollärare (ibid. s. 56). Deltagarna i vår studie ingick i ett *kriteriebaserat urval* då alla vi observerade var pedagoger och alla vi intervjuade var förskollärare.

Under studiens gång gjorde vi även ett urval av situationer vi ville observera, bland annat vid vilken tid som observationerna skulle ske, vilka pedagoger som skulle observeras samt vilka leksituationer som var mest relevanta för studiens syfte. Vi valde att observera pedagogerna under både planerad och fri lek, både inomhus och utomhus. Under påklädning, måltider och samlingar upplevde vi det som svårt att observera pedagogerna och de tillfällena valdes därför bort. Anledningen till detta var då alla barn medverkade och vi inte fått samtycke från samtliga vårdnadshavare vilket var ett krav för att observera pedagogerna i de olika situationerna med barnen.

5.3 GENOMFÖRANDE

Studien genomfördes på två förskolor, förskola A och förskola B. Förskola A var en mindre förskola med endast två avdelningar, förskola B bestod av sex avdelningar. På förskola A genomfördes observationer på två avdelningar med barn mellan 1–5 år. På förskola B genomfördes observationer på två avdelningar, en med barn mellan 1–3 år och en med barn mellan 3–5 år. Vi genomförde totalt sex intervjuer med förskollärare, tre per förskola.

Innan studien påbörjades kontaktade vi de olika förskolorna och frågade om vi fick utföra vår studie där. Efter att vi fått godkännande av förskolorna skickade vi informationsbrev och samtyckesblanketter för vårdnadshavare. Förskolorna fick sedan ansvaret att skriva ut och dela ut samtyckesblanketterna till samtliga vårdnadshavare från de avdelningar vi skulle observera. För att försäkra oss om att samtyckesblanketterna skulle lämnas in i tid valde vi att skriva ett sista inlämningsdatum på blanketterna. De påskrivna blanketterna samlades in av förskolorna och vi tog emot dessa när vi var på plats för att utföra studien. Vi hade kontinuerlig kontakt med förskolorna där vi gemensamt bestämde vilka datum som passade att utföra våra observationer och intervjuer. Vi var dock noga med att vi ville utföra våra observationer på förmiddagen då vi fått veta att samtliga avdelningar hade lek eller aktiviteter på schemat vid den tiden. Vi antog även att personalstyrkan skulle vara som störst vid den tiden jämfört med eftermiddagen.

Både observationer och intervjuer genomfördes var för sig på var sin förskola. Väl på plats samlade vi in samtyckesblanketterna och gick igenom dem. Då pedagogerna interagerade med barnen under observationerna behövde vi se vilka barn som vi fick tillåtelse att inkludera i observationen. På förskola A frågades pedagogerna om samtycke för observation muntligt, där observationer genomfördes på samtliga pedagoger. På förskola B fick vi samtycke via mail från båda avdelningarna där endast en förskollärare från varje observerades. Barnen informerades muntligt om vad vi skulle göra och vi valde att inte inkludera barn som tydligt visade att de var obekväma med vår närvaro. Observationerna utfördes med papper och penna och vi placerade oss utanför leksituationerna för att kunna se utan att störa för mycket. På förskola A observerades leken löpande under förmiddagen både inne och ute medan observationerna på förskola B endast skedde inomhus under planerade aktiviteter. Vårt huvudsakliga fokus var att observera förskollärare men vid några observationer valde vi även att inkludera barnskötare och vikarier för att se hur förskollärarens val av roll påverkar andra i arbetslaget.

Intervjuerna genomfördes efter observationerna för att våra frågor inte skulle påverka pedagogernas agerande i leksituationerna. Vi hade med oss förberett intervjumaterial så att alla deltagare fick samma frågor, med en fråga som undantag som kunde anpassas till det som observerats tidigare (se bilaga 4a och 4b). Förskollärarna som intervjuades fick lämna skriftligt samtycke för ljudinspelning som vi sedan samlade in. Intervjuerna genomfördes i barnfria lokaler (konferensrum, personalrum, matsal, osv.), tog mellan 10–20 minuter och avslutades med en öppen fråga där de kunde lägga till en relevant tanke eller fundering kring ämnet.

5.4 FORSKNINGSETIK

Forskningsetik är ett begrepp som handlar om den respekt och aktning som ges gentemot alla berörda parter i en studie (Vetenskapsrådet 2024, s. 7). Begreppet kan även relateras till *god forskningssed* som är ett samlingsbegrepp för de forskningsetiska krav en forskare ska förhålla sig till samt hur dessa krav efterföljs i praktiken (ibid. s. 7).

Kravet att följa god forskningssed gäller alla delar av forskningen, oavsett vem som utför den, vilket innebär att alla som deltar i utförandet har ett visst individuellt ansvar för att se till att detta krav efterlevs. (ibid. s.23)

Det finns flera olika krav men vi kommer endast ta upp de som är mest relevanta för vår studie. Dessa är information och samtycke samt personuppgiftsbehandling.

5.4.1 INFORMATION OCH SAMTYCKE

Enligt Vetenskapsrådet (2024, s. 62) handlar information om att alla som deltar i en studie ska få ta del av vad som studeras samt hur studien ska genomföras. Deltagarna behöver få veta vad de ger sitt samtycke till, detta för att skapa ett skydd för alla inblandande i studien. Enligt Vetenskapsrådet (2024, s. 63) finns det kriterier som behöver uppfyllas för att samtycke ska kunna ges. Dessa är informerat, frivilligt, specifikt, uttryckligt och otvetydigt, möjligt att återta, samt dokumenterat samtycke.

I vår studie började vi med att skicka ut information och samtyckesblanketter för alla berörda av studien (se bilaga 1, 2a och 2b). I informationsbrevet fick de bland annat läsa om hur deras uppgifter behandlades, att allt var frivilligt samt att den insamlade datan endast skulle användas till vår undersökning. De berörda inkluderade förskollärare, barnskötare samt vårdnadshavare eftersom studien till viss del berörde deras barn. Samtycke gällande barn menar Vetenskapsrådet (2024, s. 64) lämnas av vårdnadshavare först, men det bör även ges av barnet själv, om ett barn tydligt visar eller säger att hen inte vill bli observerad ska detta respekteras. Barnen fick information muntligt om vad vi gjorde där på plats, därefter valde vi att inte observera de barnen som tydligt var obekväma med vår närvaro. Väl på platsen där studien genomfördes informerade vi ännu en gång deltagarna muntligt om vad som skulle ske, studiens syfte samt hur deras uppgifter behandlades. Då det var vikarier på plats valde vi även att delge informationen muntligt och bad om samtycke från dem med. Vi förtydligade även att de när som helst kunde dra tillbaka sitt samtycke under studiens gång.

Vid genomförandet av intervjuerna fick deltagarna först skriva under en samtyckesblankett gällande inspelning av ljud för att vi skulle kunna spela in intervjuerna. Vi informerade även deltagarna muntligt att ljudfilerna skulle läggas upp på vår lärplattform och att de kommer raderas så fort arbetet är färdigt. Även under intervjuerna fick deltagarna information om att de när som helst kunde dra tillbaka sitt samtycke.

5.4.2 PERSONUPPGIFTSBEHANDLING

När man genomför studier är det viktigt att följa de lagar som finns kring behandling av personuppgifter, en av de lagarna är EU:s dataskyddsförordning (2016/679), GDPR. Med personuppgifter menas alla detaljer som på något sätt kan anknytas till en person. Detta inkluderar bland annat namn, ljudinspelning, samt utmärkande detaljer hos de inblandade (Vetenskapsrådet 2024, s. 66). En blandning av andra uppgifter som ”yrke, ålder, kön, årsinkomst och hemkommun” (s. 66) kan också vara avgörande och tillräckligt unika för att kunna kopplas till en deltagare (Vetenskapsrådet 2024). Hur dessa uppgifter behandlas så som exempelvis insamling, bearbetning och publicering hör också till GDPR (ibid. s. 67).

Vid genomförandet av våra observationer gjorde vi några medvetna val för att skydda deltagarnas identiteter. Bland annat använde vi oss inte av några namn utan barn och pedagoger fick en bokstav som representerade dem. Vi undvek beskrivande detaljer som kunde identifiera deltagarna och skrev i stället mer generellt om vad som hände. Anteckningar gjordes med papper och penna och lämnades inte på platser där utomstående kunde komma åt dem.

Vid intervjuerna tog vi hand om blanketterna omgående och förvarade dem där ingen utomstående kunde komma åt dem. Därefter lämnade vi in samtliga blanketter för arkivering hos Högskolan i Borås. Inga namn nämndes under intervjuernas gång och ljudfilerna raderades från telefonerna så fort transkribering var färdig och de laddats upp på lärplattformen.

5.4.3 RELIABILITET/VALIDITET

Reliabilitet förklarar Roos (2021, s. 114) handlar om att man har samlat in datamaterial till sin studie på ett omsorgsfullt sätt med nog material för att kunna komma fram till ett resultat. Författaren menar även att det är av vikt att inte låta sådant som lätt tas för givet komma i vägen för att få svar på syftet. Christoffersen och Johannessen (2015, s. 21) förklarar att begreppet handlar om hur noggrann studiens datainsamling har varit. Författarna lägger särskilt fokus på ”vilka data som används, sättet de samlas in på och hur de bearbetas” (s. 21).

För att uppnå reliabilitet valde vi att använda oss av två olika metoder då vi hoppades få en bredare bild med flera perspektiv som vi kunde spegla mot varandra. Vissa saker kanske inte upptäcks under en metod men kan komma fram genom att lägga till ytterligare en. Roos (2021, s. 116) menar att genom att använda sig av flera datainsamlingsmetoder får man möjlighet att komma närmare det studien söker svar på.

Vid intervjuerna var vi noga med att informera deltagarna om hur deras personuppgifter skulle behandlas, där vi försäkrade dem om deras anonymitet. Detta gjorde vi för att de skulle känna sig tryggare och ge mer utvecklade svar.

Thornberg och Fejes (2019, s. 275) beskriver att begreppet *validitet* handlar om forskningens kvalitet och att undersökningen utgår från det valda syftet och frågeställningar. Vi försökte i vår studie uppnå validitet genom att formulera intervjufrågor med tydlig koppling till vårt syfte. Under resultatet och diskussionen försökte vi kontinuerligt återkoppla datan till det valda syftet för att se till att vi höll oss till ämnet.

5.5 ANALYSMETOD

Efter att observationerna och intervjuerna var genomförda började vi att renskriva och transkribera dessa. Då vi skrivit ner observationerna med papper och penna satte vi oss sedan och skrev ner allt på datorn på ett sådant sätt att det var lätt att läsa. Inspelningarna av intervjuerna bearbetades och skrevs ner ordagrant.

Vi valde att utgå från Malmqvist (2007, s. 122–132) beskrivning av analysmetod vid upplägget av vår analys. Författaren beskriver hur en tematisk analys utförs utifrån en kvalitativ studie. Vi började därför med en grovanalys där vi försökte få en överblick av det insamlade datamaterialet genom att först läsa igenom samtliga intervjuer för att sedan lägga in alla svar från de olika deltagarna under respektive fråga. Under grovanalysen upptäckte vi olika benämningar på roller som vi därefter tolkade och sammanställde till en begreppslista. Vi gick gemensamt igenom materialet för att hitta teman kopplade till syftet samt de roller som pedagogerna tog upp eller nämnde under intervjuerna. Dessa teman och roller markerades med olika färger eller fick en kommentar. Vi valde sedan att lägga in markeringarna och kommentarerna i en tabell där varje deltagare fick var sin kolumn så att vi kunde få en överblick över intervjusvaren. Denna gruppering underlättade analysen då vi tydligare kunde se bland annat teman, likheter och skillnader. Vi hade kunnat utforma annorlunda grupperingar, till exempel utefter teman, men samtidigt så ansåg vi att kontexten var viktig för att få en förståelse för vad deltagarnas svar handlade om. Efter denna process påbörjade vi vår sammanställning i resultatet.

6. RESULTAT

I resultatet tar vi upp de olika teman vi funnit kopplade till vårt syfte, vi tar även upp svårigheter/hinder som förskollärarna nämnt under intervjuerna. Våra teman har vi benämnt som *förskollärarnas olika roller*, *förskollärarnas upplevelser* samt *förskollärarnas påverkan på leken*. Under dessa rubriker beskriver vi de resultat vi fått fram utifrån observationerna och intervjuerna samt hur dessa kan jämföras och ställas mot varandra. Citaten som tas upp är omgjorda till skriftspråk för att underlätta för läsaren. Deltagarnas namn är fingerade för att bevara deras anonymitet. Samtliga deltagare har arbetat som förskollärare under några års tid, där tre av deltagarna arbetat i över 20 år, en i 14 år och två i mindre än 5 år.

6.1 FÖRSKOLLÄRARNAS OLIKA ROLLER

Under den teoretiska ramen tog vi upp sex olika roller förskollärare kan inta gentemot barnens lekar. Dessa roller var lekledare, medlekare, kommentator, närvarotör, helikopter samt icke-deltagande.

Förskolläraren Emma beskrev tydligt hur olika roller kan vara passande för olika situationer. Hon beskrev helikopterrollen där de växlade mellan att tillhandahålla material, lösa konflikter samt överblicka barngruppen och leken. Vid de tillfällen där de hade färre barn eller när de hade sina aktioner så fanns det mer utrymme att gå in i barnens lekar för att ta en aktiv roll exempelvis som lekledare eller medlekare. En aktion handlar enligt Emma om att något eller några barn ska få träna på något de har svårigheter inom, till exempel samspel, lekkoder, språk, turtagning eller koncentration. Vid aktioner eller lekträning går de in i leken tillsammans med ett eller två barn och stöttar leken. Förskollärarna filmar tillfällena för att kunna se hur de själva kan förbättra sitt förhållningssätt till nästa gång.

Helikopterrollen var återkommande hos flera förskollärare och de verkade ha olika uppfattningar kring hur de upplevde den.

Det blir ju mer att man patrullerar eller att man går förbi och att man tittar in lite då och då. (*Klara*)

Jag sprang som en däre fram och tillbaka och försökte stanna upp när barnen pratade med mig. Jag försöker vara närvarande när jag har barn som pratar med mig, men det är ganska svårt när det händer saker runt omkring, så jag blir splittrad och det stressar mig. (*Cecilia*)

Det senare citatet var ett svar på en öppen fråga som utgick från observationerna. Under observationerna hade Cecilia varit på flera olika ställen och hjälpt flera olika barn på en kort stund. Hon hjälpte några barn att bygga en koja, hjälpte ett annat barn med ett pärlarmband för att sedan hjälpa barnen som byggde koja att lösa en konflikt. Hon ville gärna landa i en medlekarroll, men då personalstyrkan var otillräcklig fanns inte tiden eller möjligheten för detta. Medlekarrollen och lekledarrollen var de roller många av deltagarna strävade efter. De menade att genom att aktivt delta i leken kunde de bidra med ytterligare idéer eller lärdomar för att utveckla barnens lekar.

Leken den är superviktig, för där kan du komma fram till massa saker och du kan även undervisa i leken om du vinklar den på ditt sätt. (*Cecilia*)

De menade även att lekledarrollen och medlekarrollen kunde användas vid stöttning av leksvaga barn.

Är det för det är barn man ska stötta eller få med in i leken, då tar man en mer ledande roll. Men oftast tror jag att jag är medlekare [...] så jag är med och sitter på bussen och åker till Liseberg och så där. (*Annika*)

Andra kan behöva ha en deltagare eller medlekare när de har lekt ett tag för att leken kanske behöver bromsas eller samlas ihop eftersom barnen kan vara högt och lågt. (*Linnea*)

Det fanns en viss skillnad i vilka roller som förskollärarna valde beroende på barnens ålder. En reflektion som gjordes under observationerna var att rollerna helikopter eller närvarotör gärna

applicerades när det handlade om de äldre barnen medan kommentator, medlekare och lekledare oftare valdes i relation till de yngre barnen. Här kommer ett utdrag ur en av observationsanteckningarna från en 1–3 års avdelning:

Förskolläraren Linnea tar med sig fyra barn in i det gröna rummet och plockar fram en boll till varje barn. Hon sätter sig ner på golvet för att vara i barnens nivå. Hon ställer frågor och busar med barnen genom att putta runt bollarna när de kommer nära henne. Ett barn håller en boll mot munnen och gör pruttjud. Linnea gör pruttjud tillbaka.

Linnea: "Oj vad de luktar prutt!"

Barnen kastar bollarna till Linnea, hon kastar tillbaka.

Linnea: "Kan du sitta på bollen?"

Förskolläraren i observationen började med att regissera både miljön och materialet innan hon gick över till en medlekande roll där hon följde barnens initiativ. Linnea använde sig även av kommentatorrollen till viss del genom att kommentera och ställa frågor om det barnen gjorde. Det gjorde hon för att stötta barnens språkutveckling under lekens gång. Rollen som kommentator kan även användas till äldre barn. Förutom att utveckla barnens språk handlar det även om att ge dem muntliga verktyg som de kan använda för att lösa olika situationer själva eller för att utvecklas i leken.

Det är nog hälften observatör, eller kommentator som vi väljer att kalla det, för att vi har många barn utan talat språk. Så när vi är observatör då sitter jag väldigt mycket med barnen och berättar, kommenterar leken. "Ja, nu tog du den gröna bollen, kan du ge den till henne? Du har både den röda och den blå bollen, kan du dela med dig? Eller oj, tog du upp giraffen?". (Linnea)

Jag tänker den gruppen som jag hade nu i den sista observationen där var det, åtminstone några väldigt lekstarka barn (skrattar). Och där väljer jag ofta att backa och ha en mer avvaktande roll och kanske mer försöka förena dem att komma tillsammans och att vi gör det tillsammans, att man bygger ihop och att man leker ihop, att man enas om idén. Medan med andra barn som inte har kommit så långt i sin lekutveckling och att de har svårt med det sociala samspelet, då handlar det kanske mer om att man hela tiden måste sätta ord att "nu bygger vi här, ska vi ha den här biten i tågbanan? Och vart ska de köra sen? Och vad behöver vi nu?". (Klara)

Klara nämnde att hon bland de lekstarka barnen ofta backade och då föll in i rollen närvarotör. Cecilia menade dock att när den rollen väljs kan mycket av kontexten i barnens lek missas. Under en av observationerna syntes det att Cecilia helst valde att placera sig på golvet mellan flera rum för att på det sättet kunna få en överblick över vad som skedde. Hon placerade sig på barnens nivå för att kunna vara närvarande samtidigt som hon kunde hålla ett öga på resterande barn. Emma tog upp sina tankar kring rollen närvarotör:

Passiv roll tycker jag...det kan vara om man tar en mer observerande roll, att man tänker att här händer det något som jag vill se mera av. [...] Då tar jag mer den observerande rollen, [...] för att man vill förstå någonting eller man vill lära sig någonting eller veta hur ska jag stödja det här barnet mer. Det händer någonting hela tiden, vad är det som händer? (Emma)

Det som togs upp om icke-deltagande var när Annika beklagade sig över en före detta kollega som hon ansåg alltid valde att gå i väg för att planera i stället för att involvera sig i barnens lekar. Klara ansåg att dokumentationen var något som skulle tas vid andra tillfällen då det inte skulle inkräkta på barnens lek. Men utifrån observationerna skedde det en del planering även när förskollärarna var i barngrupp. Här är ett exempel från en av observationsanteckningarna där vikarier tog den mer involverade rollen medan pedagogerna tog en icke-deltagande roll och planerade dagen:

Alla pedagoger står på en del av gården och pratar med varandra. De säger till barnen när de inte sköter sig och fortsätter sedan att prata. Vikarie 2 plockar bort en högtalare de spelat musik från för att barnen inte sköter sig. Vikarie 1 har lite koll på barnen från ett avstånd. Linda och vikarie 2 fortsätter att diskutera dagens upplägg.

6.2 FÖRSKOLLÄRARNAS UPPLEVELSER

Här redovisar vi hur förskollärarna uppfattat sitt eget deltagande i leken samt hur de önskade att de kunde delta. Många gånger beskrevs det att de hade velat agera på ett visst sätt, men att tiden inte räckte till eller att det var för mycket annat som behövde göras, detta kan vi se i intervjuerna från både Linda och Linnea.

Jag önskar att jag skulle delta mer i den (leken), men när det finns tidpunkt och möjlighet då gör jag det gärna, men jag önskar jag hade gjort det mer än vad jag gör. (Linda)

Jag måste duka, bädda, jag måste gå och byta en blöja. Men jag vill ändå visa barnen att jag finns där. (Linnea)

Majoriteten av förskollärarna upplevde att de antog sig någon typ av roll och deltog i barnens lekar varje dag, men att de inte kunde vara överallt, hela tiden. Emma kände att det kunde vara svårt att landa när det var flera lekar i gång samtidigt, de är inte tillräckligt många pedagoger för att kunna delta i alla lekar. Cecilia ansåg att barnens lekar skulle gynnas av att en vuxen är med, men att de tyvärr inte hade möjlighet att gå in i barnens lekar alla gånger. Vilka roller som förskollärarna upplevde att de valde under barnens lek skilde sig en del.

[...] när vi har våra grupper då är jag mer lekledare, att man styr det man gör... Annars är jag nog mer åskådare och hänger med i bakgrunden. (Linda)

Jag kan välja att vara medlekare där det är barn som behöver stärkas i det sociala samspelet, då går jag direkt in för då ser de att jag leker, (Linnea)

När förskollärarna fick frågan om de ansåg att förskollärare generellt borde ta en aktiv eller passiv roll i barnens lek svarade samtliga att den aktiva rollen var den mest självklara. Dock ansåg vissa att det fanns tillfällen där den passiva rollen kunde användas för att stötta barnens utveckling. Exempelvis nämnde Cecilia att det vid vissa tillfällen passar att backa lite, men att det är viktigt att inte försvinna helt utan ändå finnas nära. Emma menade att vid de tillfällen de observerade barnen tog de sig en mer passiv roll för att se hur barnen agerade och hur de kunde stötta vissa barn. Det är alltså viktigt att alltid vara närvarande oavsett om det är som aktiv eller passiv deltagare i barnens lek.

Vi har ett uppdrag att studera barnens utveckling och tillföra mycket för att utveckla vidare och då måste man vara med dem. (*Annika*)

Men hur görs detta när personalstyrkan är låg? Klara tog upp att vilken placering i rummet pedagogerna tar, hur lekkonstellationer sätts samman samt vilka aktiviteter barnen ägnar sig åt är viktigt när antalet pedagoger inte räcker till. Om det finns barn med särskilda behov är det extra viktigt med hur arbetslaget fördelar sin positionering.

Jag tycker att man behöver sitta så att man är synlig och tillgänglig för de barnen som man jobbar med anpassningar där man vill vara nära den platsen där det barnet är så att den får rätt stöd i leken så att det blir en lyckad lek. Att man inte kan lämna vissa barn i lek hur som helst för då kanske det blir konfliktfyllt och kränkande lekar, då väljer man att sitta nära där. (*Emma*)

Annika tog dock upp hur de yttre rummen lätt missas när arbetslaget sitter i en mittpunkt. Hon menade att de rummen lätt blir utrymme för stökiga lekar där konflikter uppstår men som då missas av arbetslaget. Även Klara upplevde att de hade ett rum som lätt hamnade i skymundan, hon menade dock att barnen ofta valde att sätta sig där för att få leka ifred.

6.2.1 SVÅRIGHETER/HINDER

Här beskriver vi de svårigheter eller hinder som förskollärarna upplevde för att kunna delta i barnens lekar.

Något som togs upp av flera förskollärare under intervjuerna var känslan av att vara otillräcklig och att inte ha tiden till lek. De förklarade hur förskollärarens olika ansvar kring dokumentation och planering ofta tar upp mycket av deras tid som de egentligen gärna använt till att umgås med barnen. Annika kände en frustration över hur mycket tid de olika rutinerna och städandet tog ifrån lekandet, att det kändes som ett ekorrhjul. Under observationerna märktes det att när pedagogerna som deltog i leken hela tiden stördes av andra barn eller vuxna skapades det avbrott i leken. Några andra svårigheter som nämndes under intervjuerna var bland annat barn/vuxen kvoten, känslan av att vara fast och konkurrensen mellan barnen.

Våra förutsättningar med mängden vuxna och barn gör ju någonting med hur mycket man kan ta en aktiv roll. (*Emma*)

Jag har några som klistrar sig på mig, det är också ganska frustrerande för de är i vägen när man snabbt ska röra på sig. Och den här konkurransgrejen, "jag ska sitta här med dig", "kan jag få båda knäna eller får jag bara ett". (*Cecilia*)

En annan svårighet som nämndes under en intervju var när förskolläraren hade gått in i barnens lek och varit medlekare en stund och barnets energi börjat sjunka. Då hade de kanske suttit i tio minuter tillsammans och ansträngt sig så mycket i leken att barnet inte längre orkade utan började zooma ut och bytte fokus till bredvid-lek för att fylla på med energi.

Trots att förskollärarna upplevde en del svårigheter eller hinder kring sina möjligheter till deltagande verkade de ändå positiva till att göra det bästa av situationen.

Det är vårt jobb att organisera oss och göra det bästa av dagarna. (*Klara*)

Jag tycker att lek är viktigt. Lärande i all ära men barn måste få vara barn. Det är genom att göra någonting till en lek det blir roligt och det är när det är roligt som barnen lär sig något. (*Linnea*)

6.3 FÖRSKOLLÄRARNAS PÅVERKAN PÅ LEKEN

Här tar vi upp hur de menar att deras agerande kan influera barnens lekar, både positivt och negativt.

När förskollärarna fick frågan om de upplevde att deras positionering i rummet kunde påverka barnens lek svarade de flesta att barnen känner av hur arbetslaget beter sig och att det kunde ha en ganska stor påverkan.

Om jag bara går runt som en yr höna då gör barnen också det, men om jag sätter mig på golvet och är på barnens nivå, då upplever jag att barnen landar lite också. (*Linnea*)

De nämnde hur de upplever att barnen ofta gör det som de vuxna gör. Om de aldrig landar i en aktivitet så kommer inte heller barnen att klara av att landa i sin aktivitet. Sedan nämnde några också hur de gärna placerar sig i det stora rummet där de kan få en överblick över flera lekar samtidigt, men att det inte alltid fungerar. Annika upplevde att de då kunde tappa de mindre rummen och att det väldigt ofta då uppstod konflikter där.

Så givetvis skulle någon pedagog bara uppehålla sig i köket då tappar man dom här, bortre rummen. [...] För att ha kontroll på det rummet så behöver man hela tiden lämna den leken man håller på med just då, för där händer det mycket. (*Annika*)

Förskollärarna nämnde hur deras deltagande eller icke-deltagande kan ha både negativ och positiv påverkan på leken. De negativa följderna kan vara när någon i arbetslaget går förbi och ska börja prata eller planera något med förskolläraren som sitter mitt inne i en lek. En annan påverkan kan vara när någon som tagit på sig helikopterrollen går förbi och tittar in eller kommenterar en lek. Detta kan resultera i att barnen får ett litet uppbrott i leken som sedan rubbar lekflytet. Ytterligare en negativ aspekt är när det är dags att städa, för då bryts leken upp totalt. Leken kan även påverkas negativt av att förskolläraren sätter sig nära.

Sätter jag mig nära barn som vill leka själva så förstör jag leken om den blir för vild genom att man vill att dom slutar kasta saker, då stör jag deras lek. Om jag är nära dem så blir det att dom glider undan för att fortsätta med sin stök-lek. Sen, sätter jag mig för nära dem som vill sitta i knät då blir det att de avbryter sin lek för att komma och sitta i mitt knä. [...] Skojar jag och har kul med några barn då dras alla barn dit för de vill vara med på det som händer som är positivt. (*Cecilia*)

Många av förskollärarna upplevde att när de satte sig för nära eller började leka med barnen valde barnen att i stället för att leka med kompisarna börja söka förskollärens uppmärksamhet.

Det är många gånger när jag går in då känner jag att de slutar leka med varandra och de leker med mig i stället och då kan leken tappa lite syftet. För leken är också för att de ska stärka sig i det sociala samspelet. (*Linnea*)

Det är en del barn som kräver eller skulle önska att de fick, som egentligen klarar sig jättebra och har kommit långt lekmässigt, men som vill ha väldigt mycket vuxen uppmärksamhet. Där kan man märka att de bryr sig inte om barnet de leker med utan vill bara prata med den vuxne. (*Klara*)

En majoritet av förskollärarna kände att de lättare förstörde om de gick in eller på något sätt påverkade en redan påbörjad lek. De ansåg däremot att om de varit involverade i leken från början så utvecklades leken oftare åt det positiva hållet.

Jag önskar att jag skulle ha vart med och deltagit i leken redan från början. För jag märker att om jag går in i leken vid fel tillfälle så drar barnen därifrån. [...] Men när det väl händer som till exempel när man bygger med lego, om man börjar från början och är kvar och avslutar det då får du en fantastisk stund. (*Linda*)

Några positiva aspekter från intervjuerna var att när förskollärare är delaktiga i leken så kan det stärka barnen då de får se hur de vuxna leker, de kan få idéer samt uppmuntras till mer utvecklade lekar. Det nämndes att när vuxna inte är delaktiga blir det ofta samma lekar.

Om jag som vuxen går in och tillför någonting annat, så kan man kanske komma vidare och det blir ytterligare en dimension (i leken) [...] ibland tenderar lekarna och alltid bli samma, men när det börjar stagnera så kan man behöva gå in och tända lite ny eld för att de ska orka leka ett tag till. (*Klara*)

Under en av intervjuerna tog förskolläraren upp att när de varit inne i leken och stöttat och sedan gått ur den så blir det en bredvid-lek medan andra gånger så har förskollärarens stöttning gett barnen verktygen för att själva fortsätta leken. Hon menade på att det ofta ställs höga krav på barnen, att de ska kunna leka själva.

I andra situationer som tagits upp under intervjuerna beskrev två av förskollärarna hur det ibland kan vara positivt att ställa sig i närheten men ändå utanför leken för att barnen ska kunna få lösa bland annat konflikter på egen hand.

Givetvis kan man hålla en viss bakgrundsprofil [...] som till exempel när det uppstår konflikter i leken, då behöver du inte kasta dig in utan då kan du ha lite koll för att se hur det löser sig. (*Cecilia*)

En förskollärare hade upptäckt att om arbetslaget tog en roll utanför leken för ofta blev barnen vana vid det och ville inte att pedagogerna skulle vara med vid de tillfällen de försökte involvera sig. Både Emma och Klara upplevde det som positivt att sitta nära barnen när de lekte, bland annat för att kunna skapa en lugnare miljö med färre konflikter eller för att inte missa vad som skedde innan en konflikt uppstod.

Under en av intervjuerna nämnde Linda att vid de tillfällen det pågick en bra lek i ett rum valde hon ofta att försöka freda den från andra barn så att den inte skulle störas. Dock menade hon att om leken som pågick inte var bra valde hon i stället att bryta upp den för att alla barnen skulle få möjlighet till en fin stund. Linnea pratade om hur det ibland kunde vara bra att sära på vissa barn i en grupp för att skapa bättre förutsättningar för fina lekar. När arbetslagen regisserar miljöer och material kan det skapa bra villkor för att trygga lekar ska kunna växa

fram. Det här går att se i Linneas intervju där hon berättade om en sjukhuslek som de yngsta barnen börjat med.

Då har vi lagt fram en madrass på golvet så madrassen är undersökningssäng. [...] De pratar med varandra, dom frågar alltid, är väldigt försiktiga och det funkar så bra. Där brukar vi bara stå och titta, observera. (*Linnea*)

6.4 SAMMANFATTNING AV RESULTATET

Resultatet pekar mot att förskollärarens jobb ofta är flerdimensionellt då det alltid finns flera aspekter som behöver övervägas vid deltagande i barnens lek. Bland annat vad som ska prioriteras och vad som kan skjutas upp till senare.

Vilka roller som förskollärarna tar baseras därefter ofta på hur mycket tid de har, hur många de är i personalstyrkan samt hur välfungerande barngruppen är den dagen. Den rollen som var vanligast utifrån vårt insamlade material var helikoptern vilket kan ha påverkats av de olika aspekterna. Viljan att sitta ner med barnen och leka med dem fanns hos alla förskollärare, men många kände att de ofta stötte på flera saker som hindrade dem från att landa.

Det fanns många likheter bland förskollärarnas upplevelser kring lek, men det fanns även en del skillnader. Samtliga hade viljan att delta aktivt i leken, dock kände vissa att de inte hann eller hade möjligheten att göra detta med tanke på yrkets olika krav på arbetslaget. De upplevde att de inte räckte till för att kunna ge det stöd barnen gärna hade velat ha i leken. Förskollärarna upplevde en stor önskan att gå in i leken, de ansåg att man skulle vara aktiv, inte passiv. På något sätt ansåg de ändå att de deltog i barnens lekar varje dag, men att de tog på sig olika roller som anpassades utefter situationen.

Förskollärarna ansåg att deras val av roller kunde påverka barnens lekar både positivt och negativt, beroende på vilka barn de valde att närma sig och vid vilka tillfällen de närmade sig leken. Många av förskollärarna kände att de gärna inte störde en fungerande lek genom att gå in i den, samtidigt som de ville ha koll på hur leken utvecklades. Andra menade att de alltid borde gå in i barnens lekar, då det är i leken barn lär sig som mest.

7. RESULTATDISKUSSION

Vår studie hade som syfte att ta reda på vilka deltagarroller som förskollärarna väljer, hur de upplever sitt deltagande samt hur deras deltagande påverkar barnens lek. Detta kunde vi se genom intervju svaren och observationerna. Vi valde att använda begreppen lekledare, medlekare, kommentator, närvarotör, helikopter och icke-deltagande vid beskrivning av rollerna som förskollärarna tog. Dessa begrepp baserade vi delvis på rollerna nämnda i tidigare forskning och delvis på intervju svaren.

De olika deltagarrollerna kunde synas både i intervjuerna och i observationerna. Samtliga förskollärare i vår studie ville helst ta en medlekande roll där de kunde stötta barnen i deras lekutveckling på ett aktivt sätt. I Altuns (2018, s. 94) studie visades det däremot att en majoritet

av deltagarna ansåg att förskollärare skulle ta en delvis deltagande roll vid lektillfällena. En delvis deltagande roll kopplar vi till våra roller: kommentator, närvarotör och helikopter. Minst antal deltagare i Altuns (2018, s. 94) studie ansåg att förskollärare skulle ta rollen som medlekare. I likhet med vår studie valde deltagarna i Toks (2022, s. 962) studie helst att ta rollerna medlekare eller åskådare/scenchef.

Under våra intervjuer kom det fram att det mest var tiden, tillgängligheten och barngruppen som påverkade förskollärarnas deltagande i barnens lek. Även Ivrendi (2020, s. 281) kunde se hur barngruppen påverkade deras deltagande under sitt resultat. I likhet med förskollärarna i vår studie var det oftast lättare att ta sig an medlekarrollen när det var färre barn i verksamheten. En av förskollärarna i vår studie nämnde att det var mycket uppgifter som behövde göras och att de ofta passade på när barnantalet var lågt, detta liknar det resultat som Ivrendi (2020, s. 281) presenterade där förskollärarna tog en icke-deltagande roll vid mindre barngrupper.

Något som ytterligare skulle kunna påverka förskollärarnas deltagande är hur länge de har varit verksamma inom yrket, vilken åldersgrupp de arbetar med samt vilken attityd de har till barnens lek. Hälften av förskollärarna i vår studie hade arbetat över 20 år som utbildade förskollärare medan de andra endast hade arbetat mellan 2–14 år. Något vi la märke till när vi bearbetade materialet var att de förskollärare som jobbat över 14 år oftare tog en delvis deltagande roll, samtidigt som de gärna önskade att de hade tiden och orken att delta. Detta kunde vi även se i Ivrendis (2020, s. 281) studie där förskollärarna som arbetat över 16 år oftare valde rollen som icke-deltagare än de som arbetat färre år.

Vi kunde se att barngruppens ålder påverkade vilken roll som förskollärarna tog i leken. En reflektion som gjordes under observationerna var att de arbetslag som jobbade med äldre barn oftare valde att vara delvis deltagande i barnens lek. Medan de som jobbade med yngre barn i stället valde att vara fullt deltagande. Detta liknar även det resultat som Ivrendi (2020, s. 281) fick fram där personal på avdelningar med yngre barn oftare valde en ledande roll.

Under intervjuerna fick vi en känsla av vilken attityd som förskollärarna hade för leken. De flesta hade en positiv inställning till leken och vilken deltagarroll de kunde ta i den. En av förskollärarna såg många hinder kring att delta i leken vilket skulle kunna påverka inställningen hon hade till sin roll i den. Det var även en förskollärare som upplevde begreppet lek som svårdefinierat, vilket vi också kunde se i intervjuerna då de flesta förskollärarna svarade olika på frågan som handlade om vad lek var för dem.

Vid en av våra observationer lade vi märke till att förskolläraren gärna satte sig bredvid barnen när de lekte och visade intresse för det barnen gjorde genom frågor och kommentarer. Det här gick även att se i Loizou, Michaelides & Georgious (2019, s. 604, 607) resultat som visade att indirekt guidning ofta användes av deltagarna men att endast en av dem valde den aktiva rollen genom att sitta bredvid. Förskollärarna i vår studie kände att det ofta blev en konflikt mellan vad de ville göra och vad som förväntades av dem från kollegorna, men även från barnen. De upplevde att deras deltagande skulle gynna leken och att barnen hade tyckt det varit roligt om de varit med i den. Dock fanns det mycket annat som påverkade hur deras möjlighet till deltagande såg ut, vilket resulterade i att även barnen vid tillfällena inte ville ha med dem i leken. Detta kan kopplas till deltagarna i Bredikytes (2022, s. 600) studie där de upplevde liknande

känslor kring sitt deltagande och förväntningarna de hade på sig. Något som togs upp i Bredikytes (2022, s. 606) studie var att förskollärarna fick en ny synvinkel över barnens lekar när de aktivt deltog i dem. Förskollärarna i vår studie nämnde betydelsen av att delta i leken för att få syn på nya vinklar de inte kunnat se när de stått utanför den. Vid flera tillfällen tog de även upp att leken kunde användas för att hjälpa leksvaga barn att utvecklas i den, men också för att utbilda alla barn inom andra områden genom leken. Bredikyte (2022, s. 599–600) tog upp att förskollärare gärna vill vinkla leken för att ett lärande ska ske och att det är desto svårare för dem att bara följa barnens direktiv.

En svårighet en förskollärare tog upp angående deltagande i barnens lekar var att om pedagogerna alltid valde en passiv roll gentemot barnens lekar vände sig barnen vid det. Vilket gjorde att barnen därefter inte längre ville ha med pedagogerna i sina lekar. Detta kan kopplas till det Pramling Samuelsson och Johansson (2009, s. 88) tar upp om att barn sällan bjuder in pedagogerna i sina lekar. De anledningar författarna tar upp där barn bjuder in till lek är bland annat för att de vill ha förskollärarens hjälp eller för att de vill bli bekräftade (ibid. s. 82). Ett exempel på detta kunde vi se i vårt resultat där Cecilia hade tagit på sig en helikopterroll och hon flera gånger blev tillfrågad av barnen om hon kunde hjälpa dem med det ena eller det andra.

Inom det sociokulturella perspektivet betonas barnens erfarenheter som extra viktiga för att skapa ett meningsfullt lärande. I några av våra observationer kunde vi se att förskollärarna försökte skapa en meningsfull och rolig stund för barnen, bland annat genom att fråga om deras familjer, ställa frågor om vad barnen gjort under helgen samt ta fram material som de visste kunde intressera barnen. Enligt Säljö (2000, s. 28) går det inte alltid att veta om barnen lär sig det man vill att de ska lära sig, men det är viktigt att finnas nära och ta reda på vad barnen intresserar sig för eftersom det oftast är där som lärandet sker.

Vi kunde se en del skillnader mellan de olika förskolorna som ingick i studien. Detta kan kopplas till det sociokulturella perspektivet som menar på att de sociala sammanhang och kulturer som finns runt förskolan kan påverka de som befinner sig där (Säljö 2013, s. 22). Olika kommuner arbetar olika vilket kan påverka förskollärarnas förhållningssätt samt deras syn på verksamhetens upplägg. Ett exempel på skillnader är att endast den ena förskolan genomförde aktioner eller lekträning med barnen, medan pedagogerna på den andra förskolan valde att sitta nära barnen som behövde stöd när de lekte.

Emma berättade i sin intervju om den lekträning som de bland annat arbetade med i sina aktioner. I lekträningen hade de med sig ett leksvagt barn och ett lekstarkt barn, samt något material som kunde gynna samspelet mellan dem. Förskolläraren deltog aktivt i lekarna med barnen och hade som intention att stötta det leksvaga barnet i sin utveckling. Detta kan vi koppla till den proximala utvecklingszonen och scaffolding där utveckling sker i samspelet med en mer erfaren lekpartner som stöttar barnet (Pihlgren 2017, s. 37). Genom att använda material eller miljö som barnet har erfarenhet av kan detta hjälpa förskolläraren att stötta barnet vidare i sin utveckling. Vilken typ av frågor som ställs är också viktigt, de får inte bli ledande då barnet i stället för att lära sig något endast försöker svara rätt på frågan (ibid. s. 38). Under en av observationerna kunde vi se hur förskolläraren formulerade sina frågor på ett sätt som kunde hjälpa barnen. Detta för att reflektera över sina handlingar och lösa olika problem som

uppstod i leken. Hon valde att ställa öppna frågor där barnen själva fick tänka utan att hon ledde dem mot ett visst svar.

Ett tydligt mönster vi kunde se i vårt resultat var förskollärarnas vilja och önskan att delta mer i barnens lekar, men att det fanns så mycket som drog dem åt andra håll. Samtidigt som de alla var medvetna om hur mycket det skulle gynna barnen om de tagit sig tiden att sitta med dem och aktivt delta i det som händer. Om de sitter nära barnens lekar finns det stora möjligheter att kommunicera med barnen om den lek som sker. Barnen kan då få möjlighet att lära sig nya verktyg genom samspelet med både den vuxne och barnet den leker med, bland annat där de kan få åtkomst till andras uppfattningar och kunskaper (Säljö 2000, s. 67). Det finns alltid något nytt som barnen kan lära sig i alla situationer de är i, men en vuxen behöver också finnas där för att se hur barnen ska kunna få den stöttning de eventuellt behöver för att kunna ta nästa steg i sitt lärande.

8. METODDISKUSSION

Valet att använda både observation och intervjuer visade sig vara mest positivt, dock fanns det aspekter som kändes mindre positiva under studiens gång. De positiva aspekterna var att vi fick in mer material att analysera samt att vi både fick se och höra hur förskollärarna gjorde och tänkte. Något som var mindre positivt med att använda båda metoderna var att det tog mer tid att samla in datamaterialet och att det var mer material att analysera vilket drog ut på tiden ytterligare.

Då observationerna endast utfördes under en förmiddag per avdelning var det mycket som påverkade datamaterialet som vi fick in. På många av avdelningarna var det personalbrist under de dagarna vi observerade vilket gjorde att deras dagar var mer stressiga och att de inte kunde utföra sina vanliga rutiner. Upplägget för dagen förändrades lite och påverkade hur några av våra observationer genomfördes. Om vi hade observerat under flera dagar hade vi fått större möjlighet att se hur arbetet skett under en vanlig dag med full personalstyrka. Detta var en av anledningarna till att vi även valde att inkludera hela arbetslaget (inkl. barnskötare och vikarier) vid våra observationer. Fokuset för studien var fortfarande att ta reda på hur förskollärarna agerade i leksituationer och hur deras upplevelser såg ut kring sitt deltagande i leken. Vi upplevde dock att det kunde vara intressant att få se om förskollärare agerade annorlunda i leksituationer jämfört med övriga i arbetslaget. Men vid intervjuerna ville vi endast höra förskollärarnas tankar och upplevelser då det var deras agerande som stod i fokus.

Löfdahl Hultman (2021, s. 40) betonar att man alltid ska få in samtycke från vårdnadshavare vars barn kommer att delta i en studie. Vi fick inte in samtycke från alla barnens vårdnadshavare vilket gjorde att vi fick ett mer begränsat urval kring vilka situationer vi kunde observera. Dock löste vi detta på två olika sätt på förskolorna. På förskola A observerades alla stunder under dagen där barn vars vårdnadshavare lämnat samtycke deltog. På förskola B observerades planerade aktiviteter med endast de barnen som hade lämnat samtycke medan de andra var ute och lekte. Löfdahl Hultman (2021, s. 40) nämner att när alternativa aktiviteter arrangeras för att passa de samtyckes blanketter som lämnats in behöver man tänka på att övriga

barn inte ska känna sig exkluderade. Det här upplevde vi inte var ett problem då förskola B hade uppdelade grupper som genomförde olika moment varje dag och att barnen var vana vid detta.

Som nämnts under metoden var vi lite skeptiska till om det faktiskt går att vara helt icke-deltagande vid observationer. Franzén (2014, s. 62) menar att en icke-deltagande forskare ska försöka hålla sig utanför och inte påverka situationerna som studeras. Vår upplevelse var att det inte gick att observera utan att på något sätt påverka situationen. Barnen frågade ofta vad vi gjorde där och tittade på oss då och då, trots att vi satt en bit ifrån. Eftersom arbetslaget var medvetna om att vi skulle observera deras deltagande i lek fanns det även en risk att de agerade annorlunda för att vi var där.

Under intervjuerna upplevde vi att de personer vi hade observerat gav mer personliga svar och kunde även i vissa situationer själva hänvisa till något de visste att vi sett under observationerna. Vi upplevde det som lite svårare att jämföra teori och praktik på de förskollärarna vi endast intervjuade och därmed inte såg hur de faktiskt deltog i leken. Anledningen till att vissa förskollärare inte observerades kunde vara att de var sjuka under observationstillfället eller att förskolläraren var från en avdelning vi inte observerat. Den ena förskolan hade endast två avdelningar vilket gjorde att vi valde att endast observera två avdelningar var.

Vi valde att inte dela intervjufrågorna med förskollärarna innan intervjuerna, detta gjorde att deras svar blev mer spontana och inte lika uttänkta eller planerade. Frågorna vi använde var standardiserade, alltså att alla deltagare fick samma frågor, med något undantag. Detta gjorde att vi lättare kunde jämföra och analysera svaren som sedan utformade vårt resultat. Christoffersen och Johannessen (2015, s. 85) menar att människor är olika och utan standardiserade frågor blir det svårare att jämföra de olika svaren från intervjuerna.

Vi valde att spela in alla intervjuerna för att kunna rikta vår fulla uppmärksamhet till deltagaren och vad hen sade, men även för att intervjun skulle kunna flyta på mer naturligt utan avbrott. Vi ville även få deras svar nedskrivna mer ordagrant för att kunna bearbeta dem korrekt samt jämföra dem.

9. DIDAKTISKA KONSEKVENSER

Vi tänker att studiens resultat är relevant för förskolläraryrket då den kan bidra med olika aspekter kring förskollärarens deltagande och val av roll i barnens lek samt hur dessa kan påverka leken. I studiens resultat kommer vissa aspekter av förskollärarens val fram, exempelvis kring förskollärarens placering i rummet eller vid valet att vara deltagande eller icke-deltagande i barnens lekar.

Studien kan vara till intresse för förskollärare då den kan få dem att reflektera kring sitt eget deltagande i barnens lekar samt se nyttan av de olika rollerna förskollärare kan välja, att vara medveten om hur rollerna ser ut och i vilka situationer det passar att välja dem. I vissa situationer passar kanske lekledarrollen bäst, exempelvis när det handlar om att stärka leksvaga

barn. I andra situationer är det bättre att bara vara i närheten och ha lite koll för att barnen ska få utveckla sitt lekande själva. Den roll som inte rekommenderas utifrån resultatet var icke-deltagande då samtliga förskollärare i studien tog upp vikten av att vara nära till hands utifall ett barn exempelvis behövde stöttning.

En viktig reflektion som uppkommit under studiens gång är vikten av att kommunicera med sitt arbetslag kring hur de ska positionera sig i barnens lekar under dagen. När de känner att de vill gå in och vara medlekare med några barn är det viktigt att framföra detta till sina kollegor så att någon annan kan ta rollen som den överblickande helikoptern. Detta låter den som landar i leken få vara där utan avbrott vilket kan resultera i att barnen får en trevlig lek tillsammans med en vuxen.

I inledningen tog vi upp hur vi ofta sett att förskollärare väljer en passiv roll i barnens lekar, utifrån resultatet kan vi nu se att det inte alltid stämmer. Förskollärare hamnar oftare i en mer överblickande roll men har även viljan att aktivt delta. Trots att de inte är med i lekarna betyder inte det heller att de tar en helt passiv roll, även rollerna närvarotör eller helikopter där de tar ett steg tillbaka innebär att de ändå är nära och kan vara aktiva på något sätt. Genom detta arbete har vi fått uppleva ett nytt perspektiv på hur en förskollärare kan vara delaktig. Det handlar inte bara om att delta i fantasilekar utan också om att under kortare ögonblick kunna vara en del av barnens lek där de kan bidra med något extra.

REFERENSLISTA

Alexandersson, U. & Swärd, A. (2023). Om lärande och undervisning. Skolverket. <https://larportalen.skolverket.se/> [2024-12-16].

Altun, Z. D. (2018). Early Childhood Pre-Service Teachers' Perspectives on Play and Teachers' Role. *International Education Studies*, 11(8), 91-97. <https://doi.org/10.5539/ies.v11n8p91>

Brédikyté, M. (2022). Adult participation in the creation of narrative playworlds: challenges and contradictions, *International Journal of Early Years Education*, 30(3), 595-609, <https://doi.org/10.1080/09669760.2022.2107895>

Christoffersen, L. & Johannessen, A. (2015). *Forskningsmetoder för lärarstudenter*. Studentlitteratur.

Franzén, K. (2014). De yngsta barnen – exemplet matematik. I Löfdahl, A., Hjalmarsson, M. & Franzén, K. (red.) *Förskollärarens metod och vetenskapsteori*. 1 uppl. Liber, s. 58–68.

Hwang, P. & Nilsson, B. (2019). *Utvecklingspsykologi*. 4 uppl. Natur & Kultur.

Ivrendi, A. (2020). Early childhood teachers' roles in free play, *Early Years*, 40(3), 273-286, <https://doi.org/10.1080/09575146.2017.1403416>

Kihlström, S. (2007). Observation som redskap. I Dimenäs, J. (red.) *Lära till lärare*. Liber, s. 30–46.

Kihlström, S. (2007). Intervju som redskap. I Dimenäs, J. (red.) *Lära till lärare*. Liber, s. 47–69.

Loizou, E., Michaelides, A. & Georgiou, A. (2019). Early childhood teacher involvement in children's socio-dramatic play: creative drama as a scaffolding tool, *Early Child Development and Care*, 189(4), 600-612, <https://doi.org/10.1080/03004430.2017.1336165>

Skolverket (2018). Läroplan för förskolan: Lpfö 18 [Elektronisk resurs].

Löfdahl Hultman, A. (2021). God forskningsed – regelverk och etiska förhållningssätt. I Löfdahl Hultman, A. & Ribaeus, K. (red.) *Förskollärarens metod och vetenskapsteori*. 2 uppl. Liber, s. 31–41.

Löfgren, H. (2014). Lärarberättelser från förskolan. I Löfdahl, A., Hjalmarsson, M. & Franzén, K. (red.) *Förskollärarens metod och vetenskapsteori*. 1 uppl. Liber, s. 144–156.

Malmqvist, J. (2007). Analys utifrån redskapen. I Dimenäs, j. (red.) *Lära till lärare att utveckla läraryrket – vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. Liber, s. 122–132.

Pihlgren, A. (2017). *Undervisning i förskolan – att skapa lärande undervisningsmiljöer*. Natur & Kultur.

- Pramling Samuelsson, I. & Asplund Carlsson, M. (2014). *Det lekande lärande barnet i en utvecklingspedagogisk teori*. 2 uppl. Liber.
- Pramling Samuelsson, I. & Johansson, E. 2009, Why Do Children Involve Teachers in Their Play and Learning?, *European Early Childhood Education Research Journal*, 17(1), s. 77-94, <https://doi.org/10.1080/13502930802689053>
- Roos, C. (2021). Att berätta om små barn – minietnografi. I Löfdahl Hultman, A. & Ribaeus, K. (red.) *Förskollärarens metod och vetenskapsteori*. 2 uppl. Liber, s. 110–121.
- Säljö, R. (2000). *Lärande i praktiken: ett sociokulturellt perspektiv*. Norstedts.
- Säljö, R. (2013). *Lärande & kulturella redskap*. Studentlitteratur.
- Thornberg, R. & Fejes, A. (2019). Kvalitet och generaliserbarhet i kvalitativa studier. I Fejes, A. & Thornberg, R. (red.) *Handbok i kvalitativ analys*. 3 uppl. Liber, s. 273–295.
- Tok, E. (2022). Early childhood teachers' roles in fostering creativity through free play, *International Journal of Early Years Education*, 30(4), 956-968, <https://doi.org/10.1080/09669760.2021.1933919>
- Vetenskapsrådet (2024). God forskningssed [Elektronisk resurs]. (Reviderad utgåva). Vetenskapsrådet.
- Wallerstedt, C. & Pramling, N. (2023). *Att arbeta lekresponsivt*. Gleerups.
- Wallin, E. (2023). *Förskolans lärmiljöer - att främja kreativitet, lek och lärande*. Gothia Kompetens.
- Öhman, M. (2019). *Värna barns lekstyrka*. Gothia Fortbildning.
- Öhman, M. (2022). *Låt leken främja språket*. Gothia Kompetens.
- Öhman, M. (2023). *När leken inte fungerar*. Gothia Kompetens.

BILAGOR

Bilaga 1. Informationsbrev till deltagare

Informationsbrev till deltagare i studie

Vi heter Alida Claesson och Sandra Adamsson Kullgren och studerar till förskollärare vid Högskolan i Borås, Institutionen för pedagogiskt arbete.

Under sista terminen ska vi studenter genomföra ett examensarbete där ett valt område skall undersökas. Vi har valt att fokusera på förskollärares val av deltagarroll i barnens lek. Vi kommer att observera både förskollärare och barnskötare samt intervjua förskollärare.

Det är viktigt att ni vet att vi i vår undersökning utgår ifrån de forskningsetiska principerna, vilka innebär att:

- Alla uppgifter i undersökningen kommer att behandlas med största varsamhet, så att inga obehöriga kan ta del av dem.
- De uppgifter som framkommit i undersökningen används enbart för denna undersöknings syfte.
- Alla uppgifter kring deltagarna i undersökningen kommer att vara konfidentiella. Fiktiva namn på barn, pedagoger och förskola används så att allas identiteter skyddas.
- Undersökningen är frivillig och det går när som helst att avbryta deltagandet.

Om ni har frågor och funderingar kring undersökningen kan ni nå oss via mail:

Alida Claesson: XXXX

Sandra Adamsson Kullgren: XXXX

Med vänliga hälsningar

Alida och Sandra

Informationsbrev till vårdnadshavare med barn på XXXX

Vi heter Alida Claesson och Sandra Adamsson Kullgren och studerar till förskollärare vid Institutionen för pedagogiskt arbete, Högskolan i Borås.

Under sista terminen ska vi studenter genomföra ett examensarbete där ett valt område skall undersökas. Vi har valt att fokusera på förskollärarens val av deltagarroll i barnens lek. Vi kommer att observera under två dagar. Observationerna följs upp av intervjuer med förskollärarna. Även om vårt fokus kommer att ligga på förskollärarnas roll så observerar vi det som sker i samspel mellan vuxna och barn, och därför kommer även barn att ingå i våra observationer. Vi behöver därför ert samtycke för att veta vilka barn vi får lov att inkludera i våra observationer, och i efterföljande samtal med förskollärare.

Det är viktigt att ni som vårdnadshavare vet att vi i vår undersökning utgår ifrån de forskningsetiska principerna, vilka innebär att:

- Alla uppgifter i undersökningen kommer att behandlas med största varsamhet, så att inga obehöriga kan ta del av dem.
- De uppgifter som framkommit i undersökningen används enbart för denna undersöknings syfte.
- Alla uppgifter kring deltagarna i undersökningen kommer att vara konfidentiella. Fiktiva namn på barn, pedagoger och förskola används så att allas identiteter skyddas.
- Undersökningen är frivillig och det går när som helst att avbryta deltagandet.

För att kunna genomföra undersökningen behövs vårdnadshavares samtycke. Vi ber er därför fylla i blanketten som följer med denna information och därefter lämna till pedagogerna på er avdelning på förskolan **senast 22 november**.

Om ni har frågor och funderingar kring undersökningen kan ni nå oss via mail:

Alida Claesson: XXXX

Sandra Adamsson Kullgren: XXXX

Med vänliga hälsningar

Alida och Sandra

Samtyckesblankett till vårdnadshavare med barn på XXXX

Jag samtycker till att mitt barn (namn) _____ får ingå i studien.

Jag samtycker INTE till att mitt barn (namn) _____ får ingå i studien.

Underskrift:

Datum:

Samtycke till intervju med ljudinspelning

Som en del av kursen *11FK75 Examensarbete: att utforska pedagogiskt arbete för förskollärare* vid Högskolan i Borås utför vi en studie som fokuserar på förskollärarens val av deltagarroll i barnens lek. För att samla in data till vår studie kommer vi att genomföra intervjuer.

I samband med de intervjuer vi önskar ditt deltagande i kommer vi att använda oss av ljudinspelning. Då personers röster räknas som personuppgift, dvs att en person kan identifieras genom sin röst, behöver vi ta hänsyn till regler för GDPR och behöver därmed ditt skriftliga samtycke.

Blanketterna kommer att arkiveras av högskolan och den inspelade ljudfilen kommer att laddas upp på vår lärplattform där endast lärare kan komma åt dem. Högskolan i Borås är personuppgiftsansvarig för behandlingen, som sker med stöd av artikel 6.1 (a) i dataskyddsförordningen (samtycke).

Ljudinspelning har valts för att kunna återge dina intervjusvar så korrekt som möjligt och kommer bara att användas för detta arbete. Ljudinspelningen kommer att användas av oss samt vara tillgängliga för lärarna på den aktuella kursen och centrala administratörer vid högskolan. Ljudinspelningen kan dock vara att betrakta som allmän handling som kan komma att lämnas ut i det fall någon begär det i enlighet med offentlighetsprincipen. Uppgifterna kommer att raderas när de inte längre är nödvändiga.

Resultatet av studien kommer att sammanställas i oidentifierad form och presenteras så att inga uppgifter kan spåras till dig.

Du bestämmer själv om du vill delta i studien. Det är helt frivilligt att lämna samtycke, och du kan när som helst ta tillbaka ett lämnat samtycke. Dina uppgifter kommer då inte att användas mera. På grund av lagkrav kan högskolan dock vara förhindrade att omedelbart ta bort uppgifterna.

Bilaga 3.b, *Samtycke till intervju med ljudinspelning, forts.*

Jag samtycker till att intervju med mig görs genom ljudinspelning under förutsättning att ovanstående följs.

Underskrift:

Namnförtydligande:

Ort och datum:

Intervjufrågor:

1. Hur länge har du arbetat som förskollärare?
2. Vilken åldersgrupp arbetar du med?
3. Vad är lek för dig?
4. Hur ofta deltar du i barnens lek?
5. När ser du att det är lämpligt att gå in i leken? (Ex. när leken stannar av, när det blir konflikter, när gruppen består av barn som är ovana att leka tillsammans eller annat?)
6. Vilken deltagarroll väljer du oftast? (Ex. lekledare, medlekare, regissör/förberedare av miljöer och material, åskådare eller icke involverad, eller någon annan roll?)
 - a. Hur kommer det sig att du oftast väljer den rollen?
7. När tänker du att en vuxen **inte** ska gå in i barns lek? Ge exempel!
8. Finns det yttre faktorer som påverkar ditt deltagande i barnens lek? Vilka?
9. Vid vilka tillfällen under dagen är det lättast/svårast att delta i barnens lekar?
10. Vilka positiva/negativa aspekter kan du se med att delta i barnens lek?
11. Upplever du att din positionering i rummet påverkar barnens lek? På vilket sätt?
12. Tycker du att förskollärare generellt bör ta en aktiv eller passiv roll i barnens lek? Varför?

Frågor som knyter an till observationerna:

13. Öppen fråga

- Jag observerade att du gjorde/inte gjorde det här...
- Vad tänkte du när du gjorde det? Varför?...
- Idag var det ju få barn/många barn/få pedagoger/annat, hur påverkade det ditt engagemang i leken?...
- Jag såg att barn som lekte XXX sökte kontakt, och att du då gick in i leken/men att du valde att inte vara delaktig i barnens lek, varför då?...

14. Har du ytterligare någon fråga eller tanke om ämnet som du vill ta upp?

HÖGSKOLAN I BORÅS

Besöksadress: Allégatan 1 · Postadress: 501 90 Borås · Tfn: 033-435 40 00 · E-post: registrator@hb.se · Webb: www.hb.se